

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ „ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ – СКОПЈЕ

UDK 34

ISSN 0583-5062

ГОДИШНИК

НА ПРАВНИОТ ФАКУЛТЕТ
„ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ ВО СКОПЈЕ

ANNUAIRE

DE LA FACULTÉ DE DROIT
„IUSTINIANUS PRIMUS“ DE SKOPJE

**ВО ЧЕСТ НА
МИОДРАГ МИЦАЈКОВ**

ТОМ
58

Скопје 2018

ГОДИШНИК
НА ПРАВНИОТ ФАКУЛТЕТ
„ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ ВО СКОПЈЕ

ГОДИШНИК	ТОМ 58	СКОПЈЕ SKOPJE	2018
----------	--------	------------------	------

ANNUAIRE
DE LA FACULTÉ DE DROIT
„JUSTINIANUS PRIMUS“ DE SKOPJE

РЕДАКЦИСКИ ОДБОР

Уредничка на Годишникот:

проф. д-р Каролина Ристова - Астеруд

Уредувачки одбор на Годишникот во чест на проф. д-р Миодраг Мицајков, редовен професор во пензија на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје:

проф. д-р Добринка Тасковска (Северна Македонија),
проф. д-р Јасна Бачовска Недиќ (Северна Македонија),
проф. д-р Ирена Рајчиновска Пандева (Северна Македонија),
проф. д-р Петра Дебушер (Белгија),
проф. д-р Златан Мешкиќ (Босна и Херцеговина),
проф. д-р Ана Лисе Кјаер (Данска),
проф. д-р Ричард Матланд (САД),
проф. д-р Славко Ѓорѓевиќ (Србија),
проф. д-р Марија Игњатовиќ (Србија),
проф. д-р Ченкер Гокер (Турција),
проф. д-р Али Ресул (Турција),
доц. д-р Александар Спасов (Северна Македонија),
доц. д-р Драги Рашковски (Северна Македонија),
д-р. Штефан Пирнер (Германија).

Секретар на Годишникот: асс. м-р Илија Манасиев

Правен факултет „Јустинијан Први“,
ул. Гоце Делчев 96 1000 Скопје, Република Северна Македонија

Лектура: Дениз Тесторидес и Славчо Пеев

Печати: Печатница НАПРЕДОК - Тетово

Тираж: 150

Објавувањето на овој Годишник и подготовката на трудови чии што автор(к)и се вработени на Правниот факултет „Јустинијан Први“ - Скопје е во рамки на проектот „Евроинтеграцијата на општествениот, правниот и политичкиот систем на Република Северна Македонија“.

НЕКОИ АСПЕКТИ НА ОДНОСОТ НА СЛОБОДАТА НА ВЕРОИСПОВЕД СО ДРУГИ ЧОВЕКОВИ ПРАВА И СЛОБОДИ

Кратка научна статија

УДК:342.72/.73

342.731

Резиме

Во трудот подетално се разработува односот на слободата на вероисповед со правото на еднаквост, со слободата на уверувањето, совеста, мислата и јавното изразување на мислата, како и со слободата на здружување. Врз основа на истакнатото во трудот, може да се заклучи дека нивото на остварувањето на слободата на вероисповед на граѓаните на една држава е, всушност, најдобриот доказ за степенот на вкупното почитување на човековите права и слободи во истата.

Клучни зборови: слобода на вероисповед, слобода на уверување, слобода на мислата, слобода на јавно изразување, слобода на здружување, право на еднаквост.

1. Воведни напомени

По завршувањето на Втората светска војна, со усвојувањето на Повелбата на Обединетите нации (ОН),² како и со Универзалната декларација за човековите права (УДХР),³ се поставуваат основите на денешниот систем на човековите права и слободи. На таквата основа потоа се надоврзуваат уставите на демократските држави, како и останати документи од оваа област усвојувани од страна на други меѓународни

¹ Доцент на Правниот факултет „Јустинијан Први“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

² Charter of the United Nations (www.treaties.un.org, посетено на 28.6.2018).

³ Universal Declaration of Human Rights, Резолуција 217 А (III), (www.un.org, посетено на 28.6.2018).

владини организации. На овој начин е создадена една, повеќе или помалку, заокружена рамка според која правата на човекот се:

Прво – *универзални*. Под универзалноста како принцип се подразбираат, во основа, две нешта. Имено, дека човековите права и слободи не зависат од карактерот на уставниот и политичкиот систем под кој живеат луѓето, и дека истите се однесуваат на сите луѓе, независно од нивната етничка, полова, политичка, и вклучително, и верска припадност.

Второ – *неотуѓиви*. Неотуѓивоста на човековите права, пак, надоврзувајќи се на универзалноста, тргнува од признаениот принцип на „вроденото достоинство на сите луѓе“ со кој започнува текстот на УДХР. Споменатото подразбира, исто така, две нешта. Имено, дека обемот на остварувањето на правата и слободите на луѓето не може да биде различен и дека не може на некого да му бидат скусени гарантираните права и слободи затоа што истите извираат од човековата природа, односно, тие не му се доделени на човекот од никого за да можат, во оваа смисла, да му бидат и одземени.

Трето – *неделиви*. Неделивоста на човековите права подразбира дека не може некои права на човекот да му се гарантираат, а некои да не му се гарантираат, односно, луѓето ги уживаат нив во целост, како корпус, така како што се предвидени, имајќи ги предвид нивната меѓусебна испреплетеност и каузалност.

На вака определената смисла се воспоставува и споменатиот однос на слободата на вероисповед со останатите права на човекот. Во разјаснувањето на таквиот однос ќе започнеме со определување на најопштите рамки на слободата на вероисповед. Имено, слободата на вероисповед се сведува на три заложби:

Прво – право на човекот да има верско уверување.

Второ – таквото право го содржи во себе и правото да се промени истото (да се определи да припаѓа кон друга вероисповед или да има друго верско уверување различно од претходното или, пак, да одлучи да нема веќе никакво верско уверување, н.з.).

Трето – правото на човекот, сам или во заедница со други луѓе, да го практикува сопственото верско уверување на разни начини.

Во оваа смисла, имајќи ги предвид принципите врз кои почива системот на човековите права и слободи денес, може да се заклучи и дека:

Прво – степенот на остварување на слободата на вероисповед е правопрпорционален со демократскиот развој на државите, односно, од

степенот на остварување на слободата на вероисповед зависи и степенот на остварувањето на другите човекови права и слободи во односната држава.

Второ – наспроти првото, начинот на остварувањето на слободата на вероисповед некогаш може да го доведе човекот во судир со други човекови права и слободи (сопствени или на другите луѓе, н.з.), што упатува на несовршеноста, како и на незавршеноста на вкупниот систем на човековите права и слободи на кој почива светот денес.

Имајќи го предвид сето она споменато погоре, во продолжение следува осврт на односот на слободата на вероисповед со другите човекови права и слободи, односно, со правото на еднаквост, со слободата на уверувањето, совеста, мислата и јавното изразување на мислата (како и изведените права, односно, правото на проселитизам⁴ и правото на приговор на совеста), како и со слободата на здружување.

2. Слободата на вероисповед и правото на еднаквост

Правото на еднаквост, анализирано во корелација со слободата на вероисповед, во наједноставна смисла на зборот подразбира слобода сите луѓе независно, меѓу другото, и од верската припадност, да го остваруваат истото. Во конкретна смисла, според УДХР, тоа значи:

Прво – право на слобода и на еднаквост во достоинството и во правата на сите луѓе, меѓу другото, независно и од верската припадност (член 1).

Второ – дека сите права и слободи му припаѓаат на секој човек, независно, меѓу другото, и од верската определба (член 2 став 1).

Трето – дека сите луѓе, независно, меѓу другото, и од верските особености, се еднакви пред законот и имаат право, без каква било дискриминација, на еднаква заштита од законот (член 7 став 1).

Четврто – верската определба на луѓето не може да биде основ за ограничување на слободите и правата, туку тоа се прави единствено заради нужно признание и почитување на правата и слободите на други и со цел задоволување праведни барања на моралот, јавниот поредок и општата благосостојба во демократското општество (член 29 став 2).

⁴ Во македонскиот јазик не постои соодветен поим кој одговара на англискиот збор „to proselytize“, поради што во овој текст е употребен поимот „проселитизам“. Во англискиот јазик под поимот „to proselytize“ се подразбира јавен ангажман кон одредена личност или група луѓе, со цел да се влијае во насока на промена на нивното верско уверување.

3. Слободата на вероисповед и слободата на уверувањето, совеста, мислата и јавното изразување на мислата, како и изведените права

Слободата на вероисповед е во тесна врска и со слободата на уверувањето, мислата и јавното изразување на мислата. Споменатото е така бидејќи религиската свест, исто така, претставува форма на уверување, односно, лично чувство кое не се докажува, ниту, пак, треба да се докаже. Во прилог на споменатото е и фактот дека во теоријата постојат изразени тенденции кои упатуваат на изедначување на овие две права. Во секој случај, во конкретна смисла на зборот, односот на овие две права, според членот 19 од УДХР, претпоставува три клучни состојби:

Прво – право на секој човек да има слобода на мислење и на јавно изразување на истото, меѓу другото, и во однос на својата верска определба.

Второ – право на секој човек да не биде вознемируван од никого, меѓу другото, и поради својата верска определба.

Трето – право на секој човек да бара, да прима или да шири информации со кои било средства, меѓу другото, и во однос на својата верска определба.

Вака поставениот однос на слободата на вероисповед со слободата на уверувањето, мислата и јавното изразување на мислата е причина за појавувањето на други дериватни (изведени) човекови права и слободи. Во оваа смисла, покарактеристични се две:

Правото на проселитизам, под кое се подразбира право на секоја личност, без какви било ограничувања, да шири информации и да убедува други луѓе во однос на исправноста на сопствената верска определба.

Правото на приговор на совеста, под кое се подразбира право на секоја личност, поради морални, етички, филозофски или верски причини, да одбие да биде дел од армијата на својата држава и да носи оружје. Ова право, иако не е директно споменато во меѓународните документи на ОН, се среќава во членот 4 на ЕКЧП⁵ кој се занимава со прашањето на ропството и на принудната работа, при што се предвидува дека нема да може да се смета како принудна работа чин на државата кога поради искористување на правото на приговор на совеста, односното лице се задолжува да врши друга работа без носење оружје.

⁵ *European Convention on Human Rights, Council of Europe Treaty Series, No. 5 (1950).*

Имајќи го предвид истакнатото, може да се заклучи дека станува збор за исклучително широка сфера чии граници и рамки се предмет на дебата и спорења. Така, честопати правото на проселитизам или, пак, слободата на изразувањето се судрува со слободата на вероисповед, при што се појавува класичната дилема за границите помеѓу овие многу значајни права. Со тоа, на одреден начин, се потврдува тезата за несовршеноста, истакната во воведот од овој дел, односно, за незавршеноста на вкупниот систем на човековите права и слободи на кој почива светот денес.

4. Слободата на вероисповед и слободата на здружување

Слободата на вероисповед, како што видовме, меѓу другото, подразбира и право на човекот да го практикува своето верско уверување во заедница со други луѓе. Тоа претставува чин во кој еднакво се практикуваат и слободата на вероисповед и слободата на здружување. Во оваа смисла, освен споменатото, односот на овие две права, според УДХР, подразбира и:

Прво – право на мирно јавно собирање на луѓе со иста верска определба.

Второ – забрана за принуда човекот да биде дел од некаква форма на здружување, меѓу другото, која почива и на верски принципи.

5. Теории за неможноста од постоење на слободата на вероисповед

Наспроти општоприфатеното тврдење според кое модерната демократска држава, како дел од корпусот на човековите права и слободи, има поставено систем за остварување на слободата на вероисповед, во теоријата се појавува и едно споредно гледиште кое стои на спротивни позиции.⁶ Имено, според приврзаниците на овој правец, начинот на кој се поставени гаранциите на оваа слобода во меѓународните документи, како и во националните уставни на демократските држави кои произлегуваат од нив, не овозможува да биде гарантирана слободата на вероисповед, односно, тие се дискриминаторски.⁷

⁶ Највлијателна претставничка на оваа теорија е Винфиерд Фалерес Суливан, која своите гледишта ги изнесува во книгата „Неможноста на слободата на вероисповед“ (Winnifred Fallers Sullivan, *The Impossibility of Religious Freedom*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 2005).

⁷ Види Jonathan Fox, *Religious Discrimination: A World Survey*, Journal of International Affairs Number 1, Autumn- Winter 2007, стр. 47-67.

При разработката на оваа теза, теоретичарите што стојат на овие позиции се повикуваат на правните дефиниции на слободата на вероисповед во меѓународните документи (особено оние на ОН), како и во уставите на демократските држави какви што се САД или државите членки на ЕУ. Според нив, споменатите одредби, кои ги утврдуваат правните рамки на слободата на вероисповед, кои ги кон неа како кон факт при што, врз основа на тоа, предвидуваат низа гаранции во функција на остварување на ова човеково право. Тука, оваа група теоретичари го наоѓаат парадоксот кој според нив, има сериозни негативни импликации во реалноста. Имено, тие сметаат дека за да се гарантира слободата на вероисповед, нужно мора да постои правна дефиниција што е тоа вероисповед, односно, религија.⁸ Во оваа смисла, со оглед на тоа дека во денешната политичка, правна и социолошка мисла не постои консензус што е тоа вероисповед, односно, не постои дефиниција⁹ за оваа појава, го извлекуваат заклучокот дека е невозможно да не постои правна дефиниција за природата на еден феномен, а притоа да се дефинира слободата за остварување на правата на граѓаните кои се рефлексија на таквиот феномен. Поаѓајќи од овој факт, приврзаниците на ова гледиште дополнително ја надградуваат сопствената теза. Имено, тие констатираат дека судовите во националните држави, сепак, одлучуваат за прашањата поврзани со слободата на вероисповед. Судовите, пак, со оглед на споменатото, најчесто ги темелат одлуките што ги носат на општите околности поврзани со предоминантното сфаќање за тоа што е вероисповед, а кое најчесто се темели на елементите на мнозинската религиозна свест. Во такви услови, според нив, во правните поредоци на демократските држави може да се најдат голем број судски одлуки кои се на штета на малцинските религии или, пак, на штета на атеистите чие кршење на уверувањата е, исто така, форма на верска дискриминација. Низ призма на споменатото, приврзаниците на овој теоретски правец заклучуваат дека во денешниот свет, не постои верска слобода бидејќи нејзин гарант е секуларната држава која не може да одлучи што е тоа вероисповед, па според тоа, таа не може сосема правилно да одлучи која човечка околност, постапка или појава ќе ја подведе под категоријата слобода на вероисповед, а која нема да ја подведе. Во таа смисла, врз темелот на оваа теза се појавуваат дополнителни теоретски предлози

⁸ Види Jan G. Platvoet and Arie L. Molendijk, *The Pragmatics of Defining Religion Contexts, Concepts and Contests*, 1999.

⁹ Во врска со ова прашање, види повеќе во: T. Jeremy Gunn, *The Complexity of Religion and the Definition of "Religion" in International Law*, op.cit., стр. 190-216.

според кои во меѓународното право, како и во внатрешните правни поредоци, треба да се напушти „слободата на вероисповед“, а наместо неа, овие прашања да бидат поместени во еден поширок контекст поврзан со остварувањето на правото на еднаквост на граѓаните во секоја, па и во верска смисла.¹⁰

6. Заклучни согледувања

Имајќи го предвид суштинскиот карактер на слободата на вероисповед во животот на една личност, на површина излегува констатацијата дека нивото на остварувањето на истата, всушност, е најдобриот доказ за степенот на вкупното почитување на човековите права и слободи, односно, доказ за степенот на демократскиот развој на една средина. Во прилог на споменатото говори не само инхерентноста на религиската свест во животот на луѓето, односно, точноста на констатацијата дека луѓето се (меѓу другото) религиски суштества, туку и самата сложеност и широчина на оваа слобода. Последното се одразува во меѓусебната испреплетеност на слободата на вероисповед со другите човекови права и слободи. Во оваа смисла, врз темелот на изнесените информации во овој труд, може да се заклучи дека слободата на вероисповед може да добие целосна смисла единствено низ призма на таквиот каузалитет и меѓусебна условеност со останатите човекови права. И обратно! Имено, значаен дел од човековите права и слободи можат во целосна смисла да ја добијат сопствената конечност во остварувањето единствено преку валоризација и признавање на потребата од слободно манифестирање на религиозноста на луѓето.

Користена литература:

- Jan G. Platvoet, Arie L. Molendijk, *The Pragmatics of Defining Religion Contexts, Concepts and Contests*, 1999;
- Jonathan Fox, *Religious Discrimination: A World Survey*, Journal of International Affairs Number 1, Autumn- Winter 2007;
- Christopher L. Eisgruber и Lawrence G. Sager, *Religious Freedom and the Constitution*, President and Fellows of Harvard College, 2007;
- Winnifred Fallers Sullivan, *The Impossibility of Religious Freedom*; Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 2005;

¹⁰ Види Christopher L. Eisgruber и Lawrence G. Sager, *Religious Freedom and the Constitution*, President and Fellows of Harvard College, 2007.